

Maksymilian Judycki

Paryż

Tadeusz Kurek (rysunki)

Związek Polskich Artystów Plastyków

Perły paryskiej architektury i związane z nimi polskie akcenty

Słowa kluczowe

Paryż, Francja, architektura, polonika

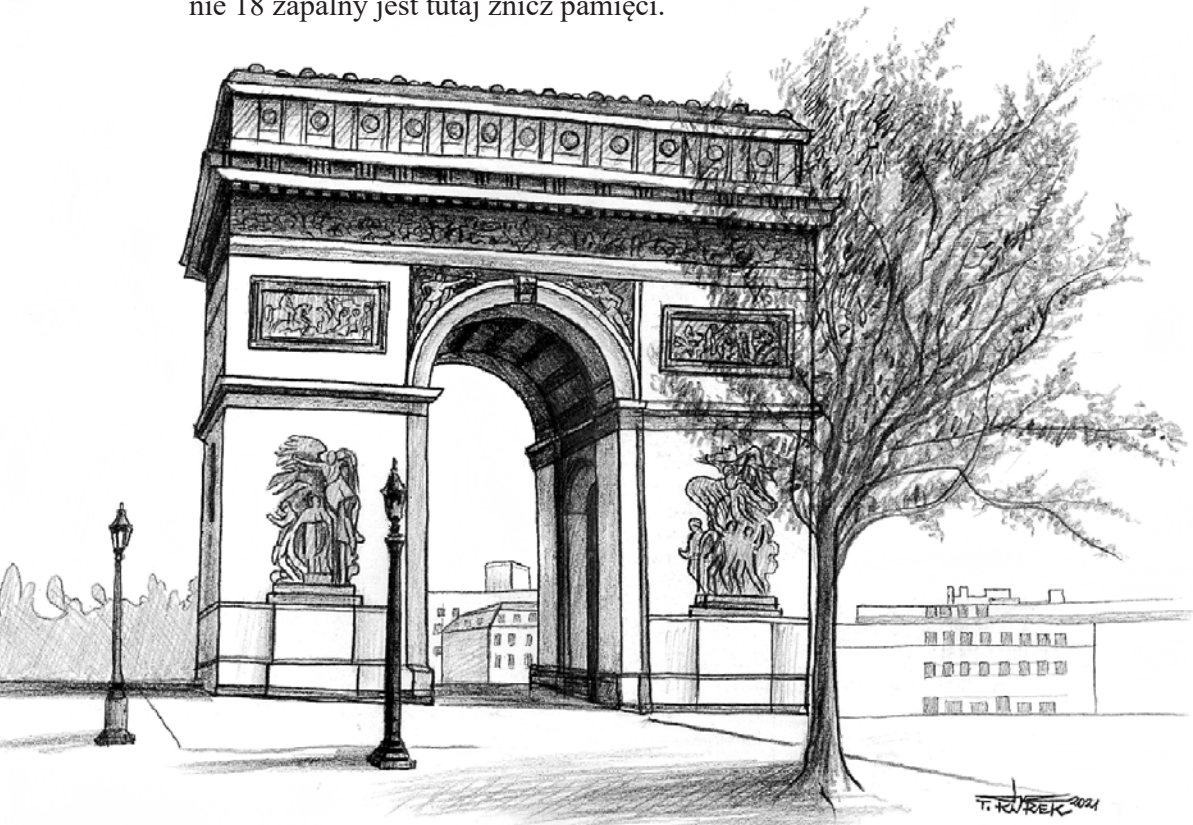
Streszczenie

Artykuł opisuje najważniejsze obiekty paryskiej architektury i związane z nimi polskie akcenty. Tekst ilustrowany jest rysunkami artysty plastyka Tadeusza Kurka.

Miasto Paryż ma godne uwagi przykłady architektury z każdego okresu, od średniowiecza po XXI wiek. Słynie z zabytków gotyckich, jako że właśnie tu powstał ten styl, ma także ważne obiekty w stylu francuskiego renesansu, klasycznego odrodzenia, ekstrawaganckiego stylu panowania Napoleona III, *belle époque* i secesji. Łuk Triumfalny, Pałac Inwalidów, Panteon itp. to miejsca nie tylko piękne i robiące wrażenie, ale również związane z Polakami, choć bardzo rzadko odnotowują to francuskie przewodniki. Artykuł ten ma za zadanie uzupełnić tę lukę.

Łuk Triumfalny

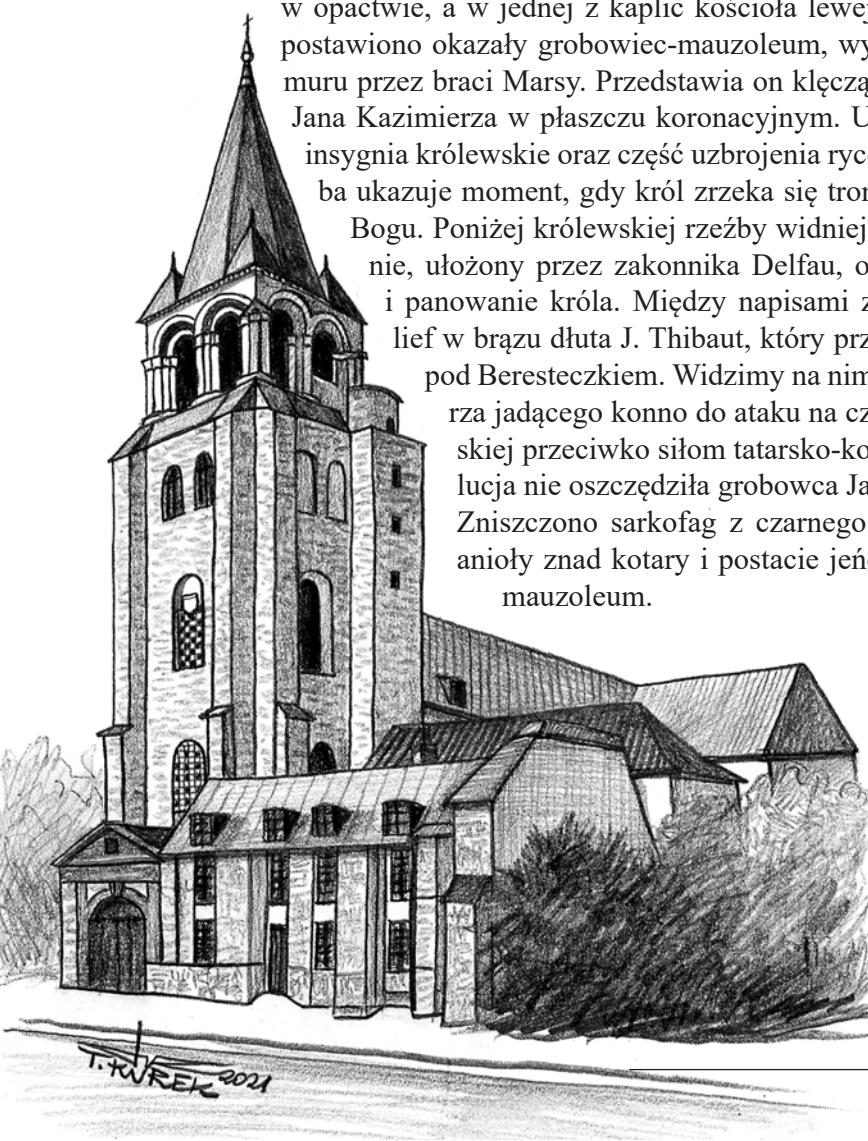
Łuk Triumfalny to pamiątka zwycięstw Napoleona Bonaparte, który w 1806, zlecając jego budowę pragnął, aby przyświecały temu trzy cele: łuk miał dominować nad miastem, odzwierciedlać zamiłowania cesarza do sztuki antycznej oraz zapewnić mu nieśmiertelność. Budowa Łuku trwała 30 lat i dlatego Napoleon pod jego sklepieniem przejechał jedynie w kondukcje żałobnym. Ta gigantyczna budowla, bogato zdobiona rzeźbami, upamiętniająca zwycięstwa armii napoleońskiej, liczy 49 metrów wysokości i pod tym względem jest drugą na świecie. Wyższy jest jedynie łuk w Korei Północnej. Na wewnętrznych ścianach łuku wykuto nazwy 128 miejscowości, w których toczono bitwy (m.in. Gdańsk, Ostrołęka, Pułtusk) oraz kilkaset nazwisk francuskich marszałków i generałów Wielkiej Armii. Wśród nich jest sześć nazwisk polskich. Są to: Sułkowski (choć zginął w stopniu kapitana), Poniatowski, Kniaziewicz, Chłopicki (Klopisky), Zajączek (Zayontchek). Nazwiska Sułkowskiego i Poniatowskiego są podkreślone, jako że polegli na polu chwały. Pod Łukiem Triumfalnym umieszczono Grób Nieznanego Żołnierza, upamiętniający ofiary I wojny światowej. Od 1923 roku codziennie o godzinie 18 zapalny jest tutaj znicz pamięci.

Kościół pw. Świętego Germana (Église Saint-Germain-des-Prés)

Pochodzący z XI wieku i zachowany do dziś budynek jest najstarszym paryskim kościołem i jedynym przykładem architektury romańskiej w tym mieście. To pozostałość dawnego opactwa benedyktynów, założonego przez biskupa Germana w początkach VI wieku. Kościół jest budowlą romańską z dobudowanym w późniejszym czasie gotyckim chórem. Do nawy z transeptem przylega masywna wieża na planie kwadratu. Wnętrze pokrywają polichromie przedstawiające sceny z Pisma Świętego oraz historii klasztoru. Od 1669 roku opatem klasztoru Saint Germain był król Jan II Kazimierz, który po abdykacji opuścił Polskę i osiedlił się w Paryżu. Po śmierci jego serce zostało pochowane

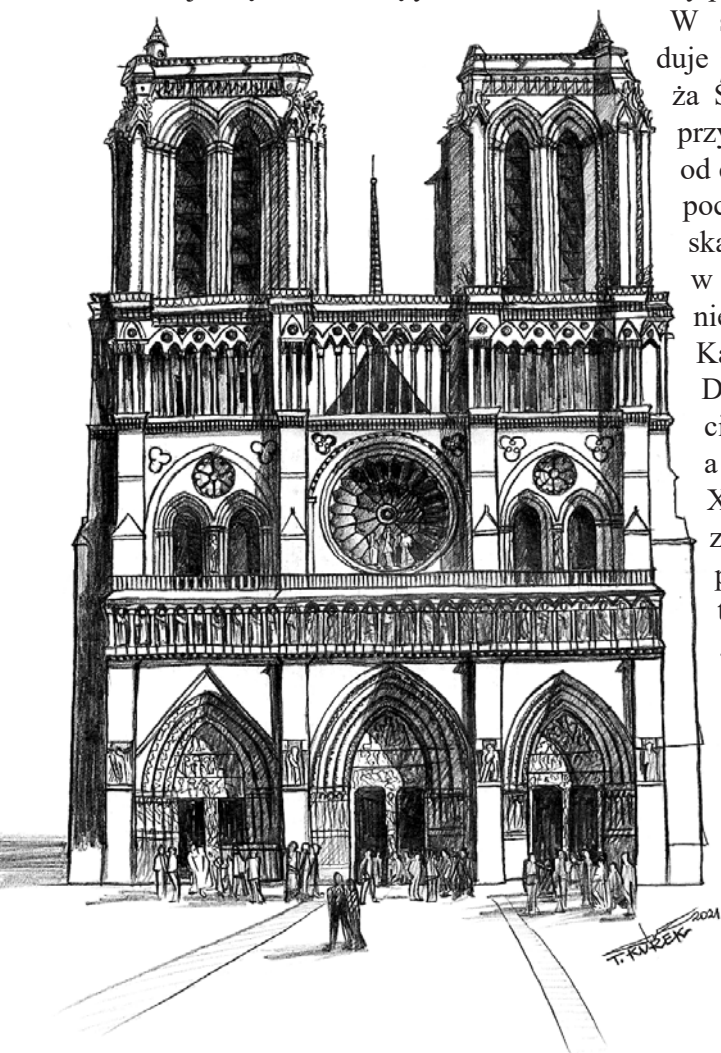
w opactwie, a w jednej z kaplic kościoła lewej nawy bocznej postawiono okazały grobowiec-mauzoleum, wykonany z marmuru przez braci Marsy. Przedstawia on klęczącą postać króla Jana Kazimierza w płaszczu koronacyjnym. U jego stóp leżą insygnia królewskie oraz część uzbrojenia rycerskiego. Rzeźba ukazuje moment, gdy król zrzeka się tronu i ofiaruje się Bogu. Poniżej królewskiej rzeźby widnieje napis po łacinie, ułożony przez zakonnik Delfau, opiewający losy i panowanie króla. Między napisami znajduje się relief w brązu dłuta J. Thibaut, który przedstawia bitwę pod Beresteczkiem. Widzimy na nim Jana Kazimierza jadącego konno do ataku na czele husarii polskiej przeciwko siłom tatarsko-kozackim. Rewolucja nie oszczędziła grobowca Jana Kazimierza. Zniszczono sarkofag z czarnego marmuru oraz anioły znad kotary i postacie jeńców po bokach mauzoleum.

Katedra Naszej Pani (Catedral de Notre Dame)

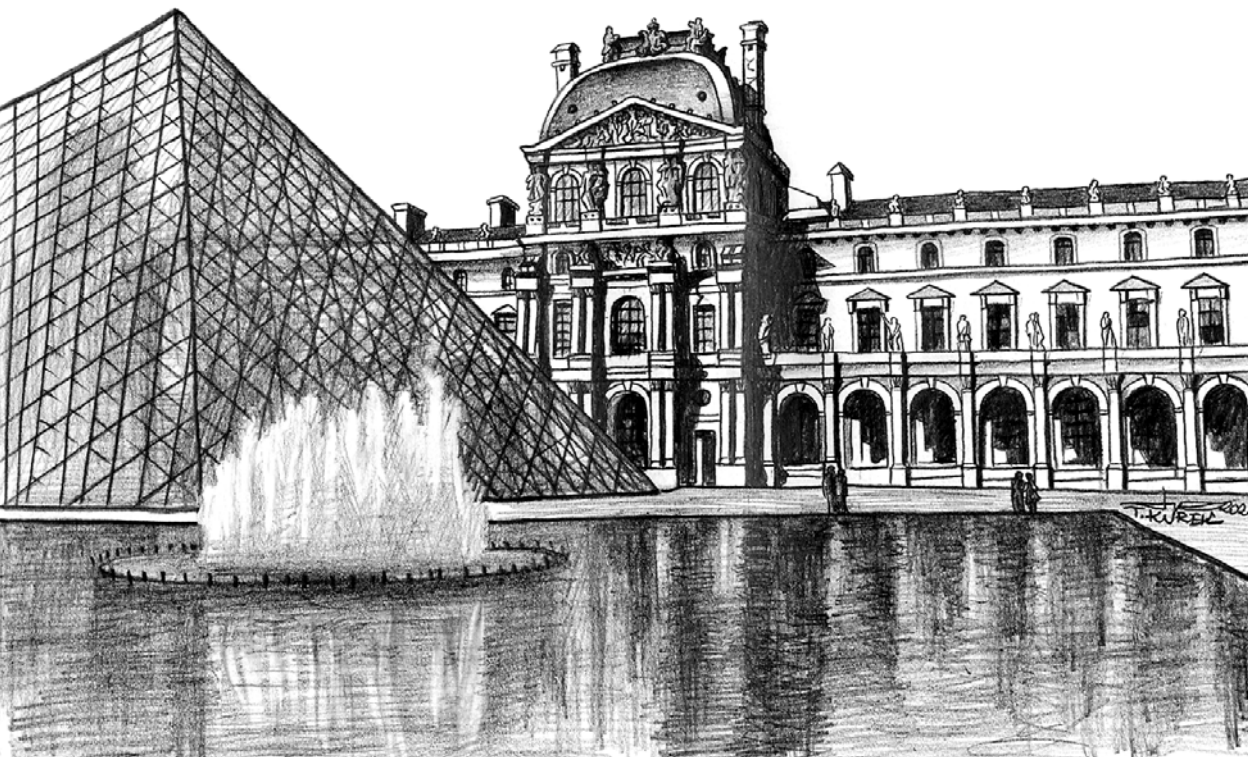
Jedna z najbardziej znanych katedr na świecie, zlokalizowana w centrum paryskiej wyspy św. Ludwika. Jej budowa trwała blisko 200 lat, a pierwszą uroczystą Mszę św. biskup de Sully odprawił w 1182 roku. Ta gotycka archikatedra liczy 130 metrów długości, 48 metrów szerokości i 35 metrów wysokości. Fasadę kościoła tworzą dwie wieże po 70 metrów wysokości. Pięknymi elementami dekoracyjnymi są witraże i rozety. W wieży południowej zainstalowany jest 13-tonowy dzwon Bourdon, który dzwoni wyłącznie w wielkie święta. Na przestrzeni stuleci wnętrze katedry ulegało różnego rodzaju przekształceniom, szczególnie po zniszczeniach, jakich dokonała rewolucja francuska. Jednakże największe straty przyniósł pożar, który wybuch 15 kwietnia 2019 roku. Płomienie objęły dach budowli i znajdującą się na nim sygnaturkę oraz jedną z wież świątyni. Odbudowa katedry przewidziana jest na kilka lat.

W skarbcu katedralnym znajduje się relikwiarz drzewa Krzyża Świętego, który był obecny przy koronacji królów Polski, od czasów Władysława Jagiełły poczynając. Stanowił on część skarbcza koronnego, który w 1669 roku wywiózł bezprawnie po abdykacji król Jan II Kazimierz. W katedrze Notre Dame gromadzili się emigranci Powstania Listopadowego, a w latach osiemdziesiątych XX wieku odbywały się msze za „Solidarność”. W 2014 na placu po prawej stronie świątyni odsłonięto pomnik św. Jana Pawła II, a w 2018 zainaugurowano w katedrze Kaplicę Polską z wizerunkiem Matki Bożej Częstochowskiej, podarowanym przez ojców paulinów z Jasnej Góry.

Luwr

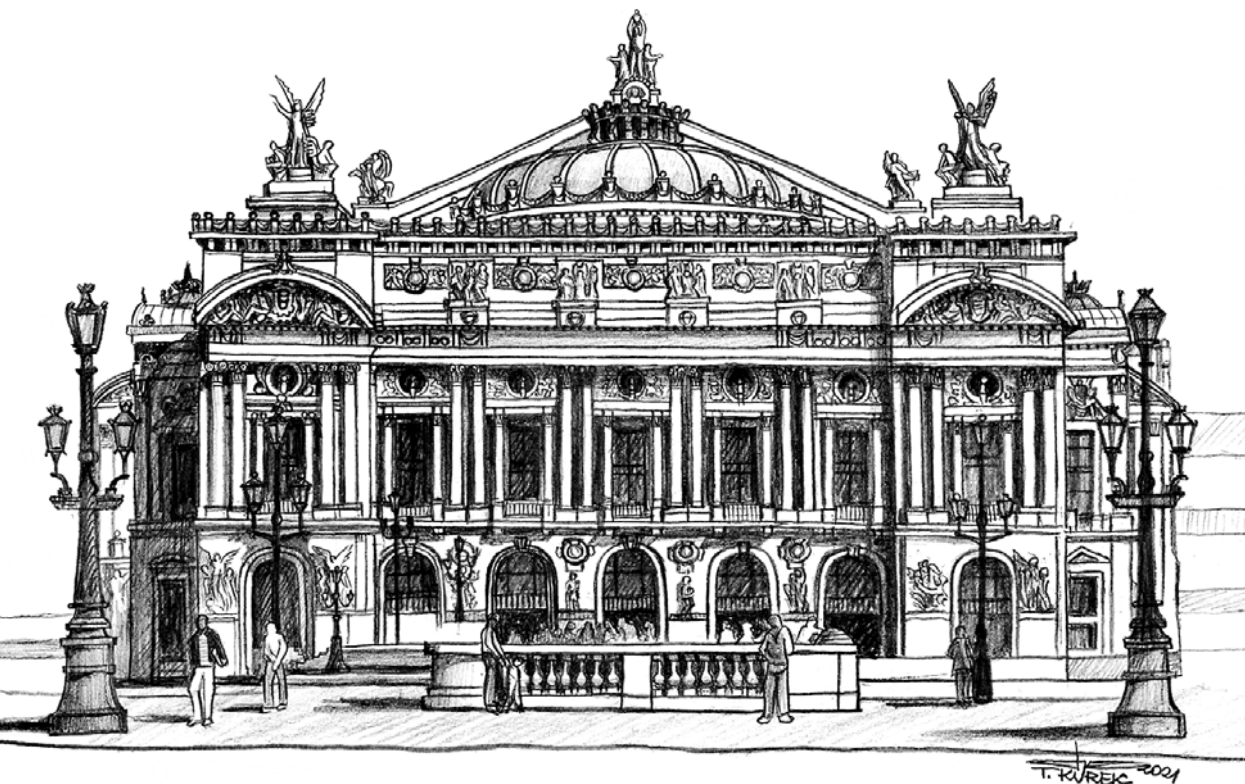
Dawna rezydencja królewska w Paryżu, a obecnie jedno z największych muzeów na świecie, które od zniszczenia uratował Polak Florian Trawiński (1850–1906). Był on we władzach Komuny Paryskiej i doskonale wiedział o planach zniszczenia muzeum. W krytycznym momencie, pod koniec maja 1871 wraz z zaufanymi ludźmi wylał naftę z przygotowanych beczek i napełnił je wodą. Powiadomieni o jego zasługach werśalczyzy darowali mu współpracę z komunardami i zatrudnili na stanowisku jednego z dyrektorów Luwru. Obecnie w Luwrze znajduje się kilka poloników, a wśród nich portret Fryderyka Chopina z 1838 pędzla Eugène'a Delacroix (portret jest częścią nigdy nieukończonego obrazu *Chopin i George Sand*), portret Marii Leszczyńskiej oraz jej syna delfina Ludwika. Na fasadzie budynku od strony ulicy Rivoli stoi w niszy pomnik księcia Józefa Poniatowskiego.

Pałac Inwalidów (Hôtel des Invalides)

Jedną z najważniejszych inwestycji Ludwika XIV było stworzenie miejsca, w którym weterani i inwalidzi mogliby dożyć swych dni po służbie we francuskim wojsku. Powstał wtedy olbrzymi pałac, a w późniejszych latach również kościół, gdzie kombatanci szukali pociechy duchowej. Wśród nich byli także Polacy, nic więc dziwnego, że zostali oni uhonorowani tablicą umieszczoną w galerii na pierwszym piętrze budowli. Upamiętniono polskich żołnierzy poległych na frontach I i II wojny światowej. 15 grudnia 1840 w Kościele Inwalidów spoczyły szczątki Napoleona Bonaparte. Cesarz spoczywa w sześciu trumnach wykonanych kolejno z białego metalu, mahoniu, dwukrotnie z ołowiu, hebanu i drzewa dębowego. Ciekawostką jest fakt, że jednym ze świadków sprowadzenia zwłok Napoleona do Kościoła Inwalidów był Juliusz Słowacki. Swoje wrażenia opisał w poemacie zatytułowanym *Na sprowadzenie prochów Napoleona*. W kościele znajduje się również sarkofag marszałka Francji i Polski, Ferdynanda Focha, wykonany w 1937 przez polskiego rzeźbiarza Paula Landowskiego.

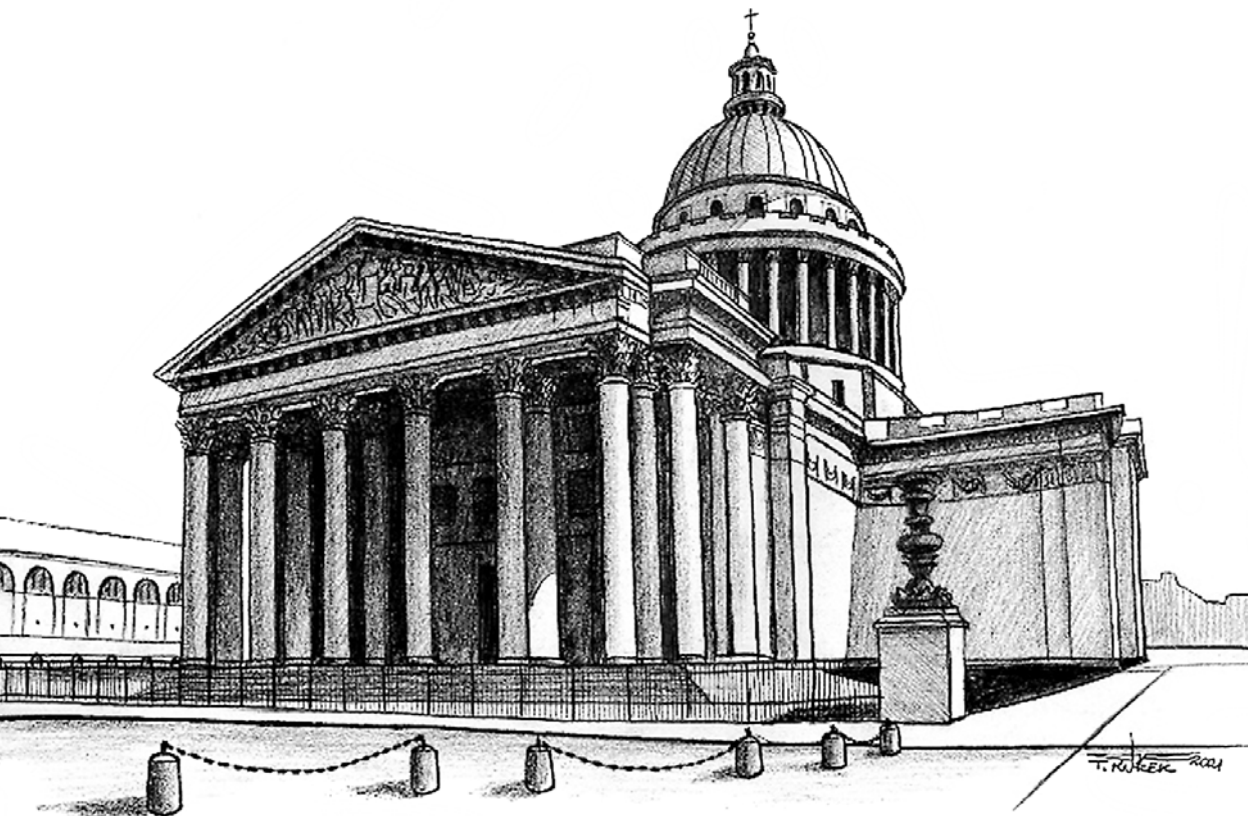

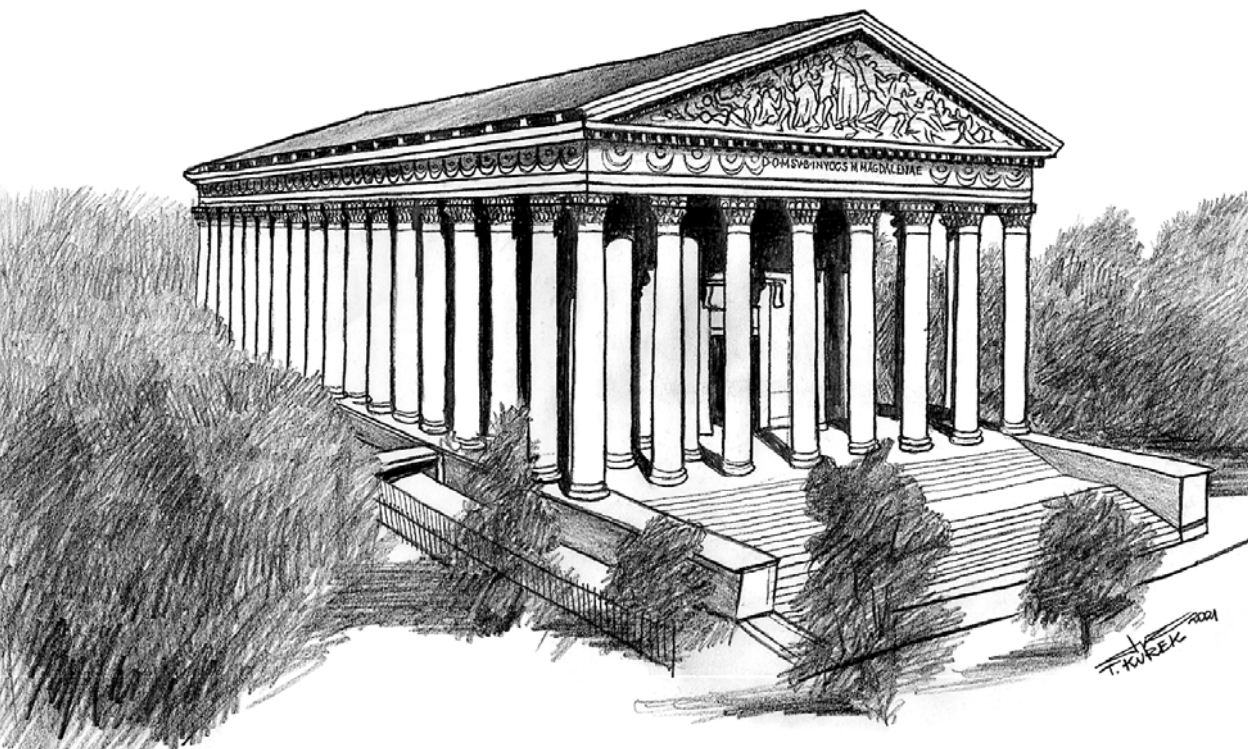
Opera

Do bulwaru Capucins przylega rozległy plac, w którego zabudowie dominuje wielki budynek Opery Paryskiej, wzniesiony w latach 1861–1874. To teatr o największej na świecie powierzchni wynoszącej 11 tys. m², ze sceną, która mogła pomieścić 450 osób oraz z pięciopiętrową widownią na 2 200 miejsc. Z polecenia rządu francuskiego opiekę nad budową opery sprawował syn Napoleona I i Marii Walewskiej hrabia Alexander Walewski, zajmujący wówczas stanowisko ministra odpowiedzialnego za sztuki piękne. On też w 1861 położył kamień węgielny pod przyszłą siedzibę Narodowej Akademii Muzycznej (oficjalna nazwa opery) oraz zasiadał w jury, które oddało projekt budowy w ręce nieznanego młodego architekta Charles'a Garniera.

Panteon

Budowla w paryskiej Dzielnicy Łacińskiej, wzniesiona pod koniec XVIII wieku z inicjatywy króla Ludwika XV, jako kościół pod wezwaniem Świętej Genowefy – patronki Paryża. Realizację tego przedsięwzięcia zlecono markizowi Marigny, który na architekta wybrał swojego znajomego, Jacques'a Germaina Soufflota. Fundamenty pod tę monumentalną świątynię położono w roku 1758, ale ostatecznie budowę ukończył uczeń Soufflota, Jean-Baptiste Rondelet w roku 1789. Panteon jest neoklasycystyczną budowlą na planie krzyża greckiego z kopułą centralną i czterema spłaszczonymi kopułami bocznymi oraz z kolumnowym portykiem wejściowym. Od 1885 pełni rolę mauzoleum wybitnych Francuzów, m.in. są tam grobowce: Jeana Lannesa, Saint-Hilaire'a, Voltaire'a, Jeana-Jacques'a Rousseau, Honoré Mirabeau, Alexandre'a Dumas, Victora Hugo, Émile'a Zoli, Jeana Jaurès, Louisa Braille'a, Paula Langevina, Marcelina Berthelota, François Marceau, Jeana Moulina. Od 1995 roku, na mocy dekretu prezydenta Francji, w Panteonie znajdują się grobowce Pierre'a Curie i Marii Skłodowskiej-Curie.

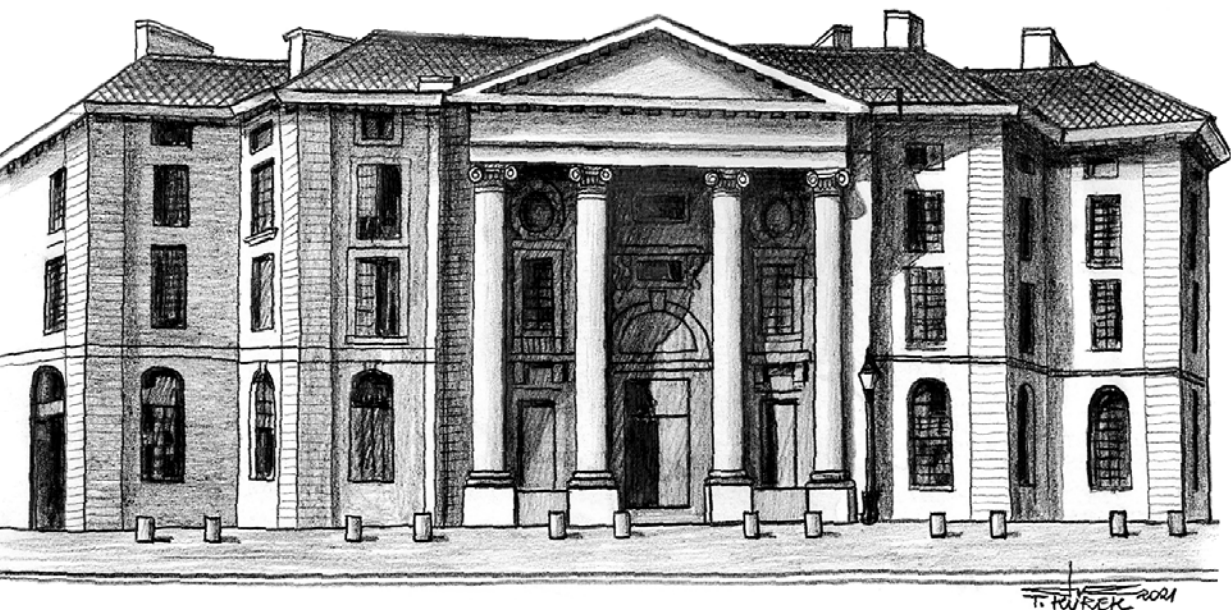

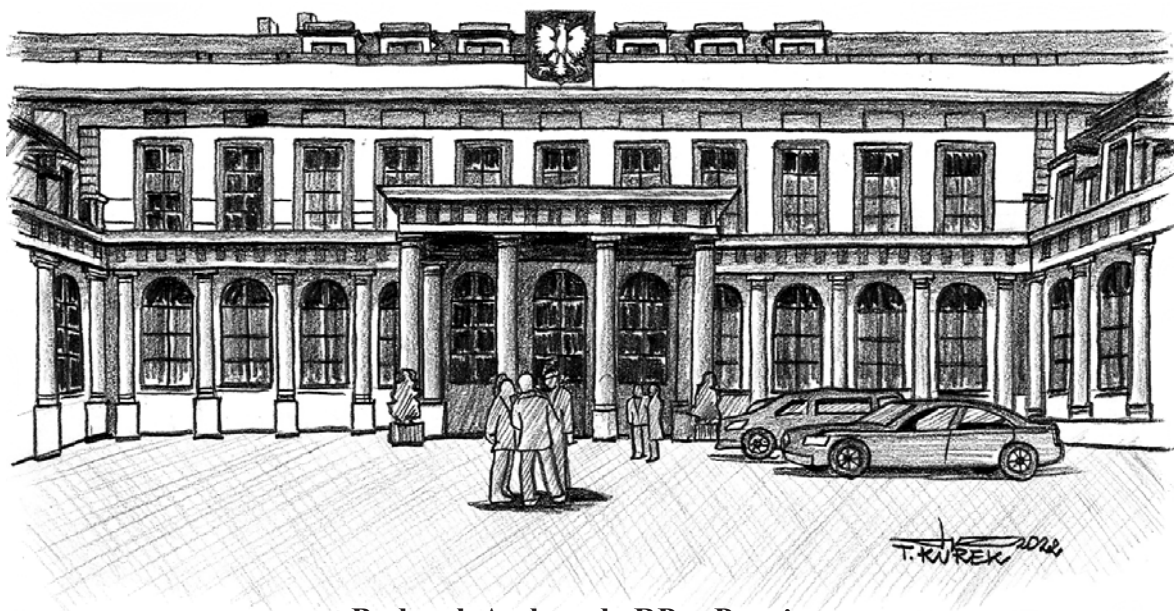
Kościół św. Magdaleny (Église Ste-Madeleine)

Świątynia katolicka położona na placu de la Madeleine (VIII dzielnica Paryża), reprezentująca styl neoklasycystyczny. Jej budowa, ze względu na przemiany polityczne we Francji, trwała 85 lat, co kilkakrotnie wpływało na zmiany w projekcie i planowanym przeznaczeniu budynku. Obecnie do kościoła wiodą monumentalne schody, a kolumnada złożona z 52 dwudziestometrowych kolumn otacza całą świątynię. Z kościołem św. Magdaleny związane są pośmiertne losy trzech wielkich Polaków. 30 października 1849 roku fasadę kościoła ozdobiła draperia z czarnego aksamitu ze srebrnymi inicjałami „F.C” i odbyła się tam msza żałobna po śmierci Fryderyka Chopina, w trakcie której wykonano m.in. *Requiem* W.A. Mozarta. 21 stycznia 1856 roku na widok publiczny wystawiona została tam trumna z ciałem Adama Mickiewicza i odbyło się nabożeństwo żałobne. Natomiast 3 października 1868 roku żegnano tam żalobnym nabożeństwem hrabiego Aleksandra Walewskiego, wybitnego polityka i dyplomate, francuskiego ministra spraw wewnętrznych, syna Marii Walewskiej i Napoleona I.

Sorbona (Universite de Paris)

To potoczne określenie uniwersytetu paryskiego (Universite de Paris), wywodzące się od nazwy założonego w 1256 roku przez Roberta de Sorbonne (spowiednika św. Ludwika) kolegium, połączonego na przełomie XIII i XIV wieku z fakultetem teologii i filozofii. Jest to jedna z dwóch (obok Bolonii) najstarszych uczelni świata, uformowana w ciągu XII wieku z trzech szkół paryskich: katedralnej, św. Genowefy i św. Wiktora. Na tej uczelni na przestrzeni ostatnich czterech stuleci spotykamy tysiące polskich nazwisk. Ale są to nie tylko studenci. W 1480 roku rektorem Sorbony był Maciej Kolbe ze Świebodzina, a w latach późniejszych profesorami byli m.in. Adam Mickiewicz, Maria Skłodowska-Curie (pierwsza w dziejach tego uniwersytetu kobieta-profesor), Zygmunt Markiewicz czy François Chapeville (Franciszek Chrapkiewicz). Liczne było grono polskich wykładowców, m.in. Józefa Joteyko (1866–1929), Helena Antonina Willman-Grabowska (1870–1957), Wanda Landowska (1877–1959), Ludwik Sternbach (1910–1981), Józef Méléze-Modrzejewski (1930–2017), Bronisław Geremek (1932–2008), Ludwik Stomma (1950–2020).

Budynek Ambasady RP w Paryżu

Gmach ten, znany w literaturze naukowej jako pałac Monaco, występuje też często w publikacjach pod mianem pałacu Talleyrand-Sagan od nazwisk kolejnych właścicieli. Pałac zbudowano w latach 1774–1778 z inicjatywy Marii de Brignoles-Sales, księżniczki Monaco, według projektu znanego architekta Alexandre’a Brongniarta. Budynek często zmieniał właścicieli. Między innymi był własnością polityka Emanuela Sieyesa, marszałka Davouta, węgierskiego księcia Aponoyi, księcia Talleyranda czy też holenderskiego bankiera Hopego. W 1936 rząd polski kupił pałac na siedzibę ambasady. Istotny wpływ na decyzję władz francuskich i polskich, co do wyboru właśnie tej rezydencji, wywarła postawa żony ówczesnego ambasadora RP we Francji Alfreda Chłapowskiego. W informacji dotyczącej pałacu, opracowanej przez pracowników ambasady, czytamy: „Architektura pałacu, pomimo przekształceń, zachowała cechy właściwe dla współczesnego klasycyzmu francuskiego okresu Ludwika XVI (...). Przebudowy wewnątrz, które zmieniły formy przestrzenne, dokonane w połowie XIX wieku, spowodowały zmiany dekoracji plastycznej. W ostatecznym wyrazie powstał interesujący zespół apartamentów kształtowanych od końca XVIII wieku do około połowy XIX wieku o bardzo bogatym wystroju stiukowo-malarskim, odpowiadającym funkcji poszczególnych pomieszczeń”¹.

¹ Maszynopis w zbiorach autora.

Hotel Lambert

Najważniejsza polska pamiątka z okresu Wielkiej Emigracji, znajdująca się na wyspie św. Ludwika w Paryżu. Pałac wybudowany został w 1680 roku przez architekta Le Vau dla prezydenta parlamentu Lamberta de Thorigny, następnie należał do markizy de Chatelet i zamieszkiwał w nim Wolter. W 1842 roku pałac, za sumę 160 tys. franków, nabył książę Adam Czartoryski. Odtąd przez przeszło 100 lat ogniskowało się tu życie sporej części polskiej emigracji. Rezydencja pełniła nie tylko funkcję domu mieszkalnego, ale stała się ważnym ośrodkiem emigracji po Powstaniu Listopadowym. Od nazwy siedziby księcia Adama Czartoryskiego nazwę wziął obóz działający na emigracji od 1831 roku. Mieszkał tutaj: Fryderyk Chopin, Juliusz Kossak, Juliusz Słowacki i Adam Mickiewicz. W okresie swojej świetności hotel był traktowany jako nieoficjalne przedstawicielstwo dyplomatyczne Polski. W czasie Powstania Styczniowego pełnił funkcję ministerstwa spraw zagranicznych władz

powstańczych. W okresie wojny francusko-pruskiej i Komuny Paryskiej Hotel Lambert znalazł się w centrum walk i zamieniony został przez komunistów w rodzaj twierdzy. Wszystkie zbiory dzieł sztuki zostały wtedy przeniesione do Muzeum Książąt Czartoryskich w Krakowie. W 1844 księżna Anna Czartoryska założyła w pałacu Instytut Panien Polskich, zajmujący się przygotowaniem młodych Polek do składania egzaminów na uczelniach francuskich. Rodzina Czartoryskich posiadała budynek do roku 1975, kiedy kupił go baron Guy de Rothschild, a następnie od Rothschildów brat emira Kataru Abdallah Ben Abdallah-Al-Thani.

Maksymilian Judycki, Tadeusz Kurek

Bibliografia

- Baszkiewicz Jan, *Historia Francji*, Ossolineum, Wrocław 1974.
- Bielecki Robert, *Paryż i okolice. Przewodnik turystyczny*, KAW, Warszawa 1992.
- Deresiewicz Stanisław, *Dziejowe związki Polski z Francją*, Grenoble 1942.
- Henning Hahn H., *Außenpolitik in der Emigration. Die Exildiplomatik Adam Jerzy Czartoryski 1830–1840*, München 1978.
- Judycki Zbigniew i Agata, *Les Polonais en France*, Paris 1996.
- Kazmierczak Mariola, *Dary hr. Michała Tyszkiewicza dla Muzeum Luwru*, „Głos Katolicki” (Paryż) 1998, nr 17.
- Polacy we Francji. Historia i współczesność*, praca zbiorowa, red. A. i Z. Judyccy, Warszawa 2004.
- Prus Bolesław, *Lalka*, PIW, Warszawa 1954.
- Winczakiewicz Jan, *Polak zwiedza Paryż*, Księgarnia Polska, Paryż 1986.
- Winklowska Barbara, *Nad Wisłą i nad Sekwaną*, Iskry, Warszawa 1998.
- Ziejka Franciszek, *Paryż młodopolski*, PWN, Warszawa 1993.